

УДК 911 : 371.3

Олена Козакова, магістрант

e-mail: elena.kozakova94@gmail.com

Олександр Жемеров, к. геогр. н., професор

e-mail: zhemerov.alexander@gmail.com

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ЗОВНІШНЄ НЕЗАЛЕЖНЕ ОЦІНЮВАННЯ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто особливості системи зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) з географії. Проаналізовано вплив процесу ЗНО на якість освіти. На сьогодні процес незалежного оцінювання є найефективнішою методикою перевірки навчальних досягнень учнів, тому потребує постійного вдосконалення. Зміст завдань ЗНО з географії запропоновано доповнити групою тестів ілюстративного змісту, які перевірятимуть навички роботи з різними видами карт та вміння аналізувати цифрові, статистичні й графічні дані. Ці завдання можуть бути використані у будь-якій з чотирьох груп тестів ЗНО, а також при самостійній підготовці учнів.

Ключові слова: якість географічної освіти, зовнішнє незалежне оцінювання, тестові завдання з географії.

Елена Козакова, Александр Жемеров

ВНЕШНЕЕ НЕЗАВИСИМОЕ ОЦЕНИВАНИЕ В КОНТЕКСТЕ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ШКОЛЬНОГО ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассмотрены особенности системы внешнего независимого оценивания по географии (ВНО). Проанализировано влияние процесса ВНО на качество образования. На сегодня процесс независимого оценивания является самой эффективной методикой проверки учебных достижений учащихся, поэтому требует постоянного совершенствования. Содержание заданий ВНО по географии предложено дополнить группой тестов иллюстративного содержания, которые будут проверять навыки работы с различными видами карт и умение анализировать цифровые, статистические и графические данные. Эти задания могут быть использованы в любой из четырех групп тестов ЗНО, а также при самостоятельной подготовке учащихся.

Ключевые слова: качество географического образования, внешнее независимое оценивание, тестовые задания по географии.

Elena Kozakova, Alexander Zhemerov

INDEPENDENT EXTERNAL EVALUATION IN THE CONTEXT OF IMPROVING THE QUALITY OF SCHOOL GEOGRAPHICAL EDUCATION

The article considers an independent external evaluation (IEE) and its impact on the educational system in Ukraine. Evaluation process in modern education is the most effective method to check the educational achievements of pupils, and it requires constant improvement.

The content of IEE on geography, the advantages and disadvantages of the test tasks have been analyzed. Advantages of IEE are the following: objectivity of system testing, the general level of higher education efficiency and motivating pupils to study subjects. Testing technology provides for pupils' responsibility for learning, reduces the difference between the requirements of secondary and higher educational institutions.

The main disadvantage of IEE on geography is the content of the test tasks. Most of the tests are aimed at the rapid solution of quite simple and superficial problems. But in geography it is more important to understand the internal content of the process than the ability to quickly perform calculations. Analysis tasks and results of testing on geography over the years have shown that these test tasks proved difficult for most pupils.

It is proposed to improve the contents of IEE test booklets on geography and to complement the tasks by the illustrative content. There are tests which involve the use of maps, satellite images, images of geographical objects, as well as charts and graphs. The aim of these tasks is to test visual memory and spatial imagination of the pupil, an understanding of basic processes and phenomena eliminating the possibility of a superficial solution to the task. This form of job can be used to test the notebooks of IEE on geography, and also for independent preparation of pupils.

Keywords: quality of geographical education, independent external evaluation, tests on geography.

Вступ, вихідні передумови. Якість освіти, зокрема географічної, залежить від декількох складових: рівня знань учнів, якості методів навчання, контролю та перевірки засвоєних учнями знань, умінь і навичок. Остання складова є головною для оцінки навчального процесу, а її інструментом у сучасній освіті виступає зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО). Результати ЗНО дозволяють оцінити роботу закладів освіти й освітніх систем у цілому.

Однією з актуальних проблем забезпечення якості шкільної географічної освіти є якісна підготовка учнів до проходження ЗНО з географії. Запровадження процесу ЗНО спонукає фахівців у галузі освіти досліджувати цей процес. На сучасному етапі науковці досліджують питання використання тестових технологій (О.І. Ляшенко, С.А. Раков та ін.), методик викладання географії з використанням тестових технологій (О.О. Жемеров,

Н.В. Свір та ін.). Питанням дослідження тестових технологій, зокрема і в географічній освіті, та особливостей тестових завдань займаються науковці з Інституту педагогіки НАПН України, серед них С.О. Науменко та О.Ф. Надтока. Питання підготовки і проведення ЗНО розглядали у своїх роботах такі відомі фахівці, як Н.В. Бескова, Т.Г. Гільберг, Н.В. Муніч, О.М. Топузов, О.Є. Шматько та ін.

У роботах науковців досить конкретно висвітлені завдання тестових технологій та характеристика тестів, які використовуються на даному етапі становлення освітньої системи. Проте освітні технології з часом змінюються, внаслідок чого їх окремі складові потребують удосконалення. Це стосується і методики перевірки навчальних досягнень учнів.

Мета статті – висвітлити особливості процесу зовнішнього незалежного оцінювання як одного із шляхів підвищення якості шкільної географічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Зовнішнє незалежне оцінювання визначають як систему стандартизованих складових: тестів як інструментів вимірювання, процесів проведення тестування та перевірки виконання тестів. Дана система спрямована на встановлення рівня навчальних досягнень випускників загальноосвітніх закладів під час їх вступу до вищих навчальних закладів [1]. ЗНО з географії виконує декілька функцій, серед них основними є встановлення рівня набутих знань і вмінь, визначення ступеня сформованих географічних компетенцій, географічної культури. Процес тестування з географії спрямований перевірити здатність застосовувати географічні знання і набуті вміння для аналізу природних, суспільних і господарських процесів, подій, явищ [2].

В Україні методику тестування з метою оцінювання навчальних досягнень почали використовувати в 1920-30-і рр. Застосування тестів у школі дало змогу вирішити педагогічні завдання, що пов'язані з підготовкою програми для визначення рівня знань, визначення вимог до учнів у процесі навчання, покращення традиційного обліку шкільної успішності. У 1999 р. з ініціативи провідних університетів було започатковано проект «Незалежне тестування», який у 2001 р. набув статусу експерименту з розробки та апробації тестових технологій для незалежного оцінювання навчальних досягнень учнів. Перше застосування системи ЗНО в Україні у 2002 р. було експериментальним, за добровільної участі учнів та фінансової підтримки проекту фонду «Відродження». З 2008 р. проходження ЗНО є обов'язковою умовою вступу до вищого навчального закладу і проводиться з 12 предметів, у тому числі і з географії.

Аналіз завдань з географії, які пропонуються учасникам зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), дозволяє зробити висновок, що з року в рік вони все більше задовольняють вимогам вітчизняного Державного стандарту загальної середньої

освіти щодо рівня освітньої підготовки учнів у галузі «Природознавство», зокрема її географічної компоненти. В останні роки завдання ЗНО дозволяють перевірити в учасників не тільки знання, але й сформованість більшості предметних компетентностей [2].

У 2016 та 2017 р. завдання ЗНО з географії склалися із тестів чотирьох форм: з вибором однієї правильної відповіді з чотирьох запропонованих (номери завдань 1–42), на встановлення відповідності (номери 43–48), відкритої форми з короткою відповіддю (номери 49–52), а також завдань з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих у тесті варіантів (номери 53–58) [3]. Перша група тестових завдань перевіряла такі складові географічної підготовки учнів, як знання понять, термінів, компонентів природи та їх характеристик, географічних об'єктів, подій, персоналій, геосфер та їх будови, процесів і явищ, що в них відбуваються; закономірностей природи; чинників розміщення населення і господарства; знання основних елементів географічної карти. Друга група тестових завдань перевіряла уміння визначати за описом приналежність географічного об'єкта до певного регіону, явищ і процесів - до певної геосфери, групи населення, галузей господарства; виділяти головне (регіональні особливості материків і океанів, країн). Завдання відкритої форми з короткою відповіддю – це географічна розрахункова задача. Група завдань з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих у тесті перевіряла сформованість уміння групувати географічну інформацію за вказаною ознакою або систематизувати за визначеною ознакою. Завдання даного типу також перевіряють уміння встановлювати взаємозв'язки між процесами, що відбуваються у географічній оболонці.

Сам процес упровадження ЗНО в контексті розвитку системи освіти має певні переваги і недоліки. До переваг можна віднести об'єктивність вимірювання знань, загальний рівень підвищення ефективності вищої освіти та підвищення мотивації учнів загальноосвітніх закладів до вивчення предметів. Технологія проведення ЗНО формує в учнів відповідальність за навчання та зменшує різницю між вимогами середніх та вищих навчальних закладів [1].

З точки зору оцінювання якості географічної освіти, суттєвим недоліком тестування ЗНО є спрямування учня на швидке розв'язання досить простих та поверхневих завдань, тоді як для географії більш важливим є розуміння внутрішнього змісту самого процесу, ніж уміння швидко проводити розрахунки. З огляду на це, зміст тестових завдань ЗНО з географії має бути спрямований не лише на засвоєння школярами знань про особливості географічного простору на всіх рівнях (місцевому, регіональному і глобальному), а й на вміння давати оцінку перетворенням, що відбуваються у навко-

лишньому середовищі, використовуючи при цьому нові географічні методи та джерела інформації.

Аналіз завдань та результатів ЗНО з географії 2016 р. показав, що саме такі тестові завдання виявилися найскладнішими для учнів [2, 3]. Це, насамперед, тести, що потребують поглиблених знань про географічні процеси. Було виявлено, що у більшості абітурієнтів не сформовані вміння аналізувати кліматичні особливості території, знання компонентів природи материків та їх характеристик, розуміння фізико-географічних законів і закономірностей, їх застосування у конкретних ситуаціях. Викликають труднощі при виконанні й ті завдання, що супроводжуються малюнком, схемою, графіком; завдання, що являють собою певну наочну модель природного процесу, об'єкта чи явища.

Ураховуючи недоліки процесу ЗНО, які пов'язані з тематичною складовою тестових завдань, досить актуальним є процес удосконалення їх змісту. Особливе місце у структурі ЗНО з географії, на нашу думку, мають займати тестові завдання ілюстративного змісту, які спираються на карти, схематичні зображення місцевості, схеми, графіки, діаграми, профілі тощо. Такі тести можуть використовуватися у будь-якій з чотирьох груп завдань ЗНО. Основною метою таких завдань є перевірка зорової пам'яті та просторової уяви учня, розуміння основних процесів і явищ, що виключає можливість поверхневого вирішення поставленого завдання (рис.1).

Широке використання тестових завдань з ілюстраціями в сертифікаційних роботах минулих ро-

1. Укажіть, про який водоспад світу йдеться в уривку.

«Вище і вдвічі ширше, ніж Ніагарський водоспад, з великою кількістю каскадів у формі підкови. Він утворився після потужного виверження вулкану, розділений на безліч водоспадів островами, розташованими посеред течії...».

- А Анхель
- Б Вікторія
- В Ігуасу
- Г Тугела

В

Рис.1. Тестове завдання з фотографією і описом (пропонується для ЗНО)

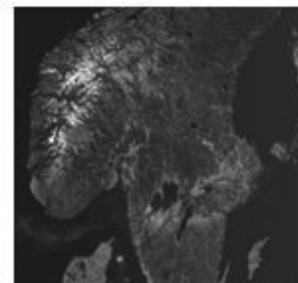
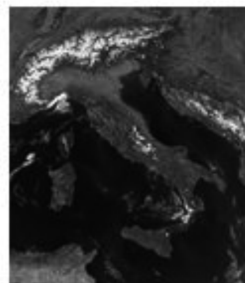
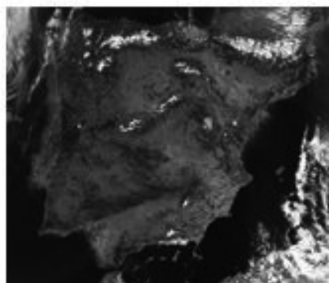
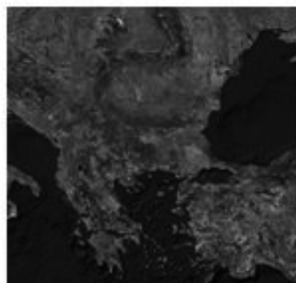
2. Укажіть, на якому космічному знімку зображений півострів, з властивими йому фіордовими типами берегів

А

Б

В

Г

Г

Рис.2. Тестове завдання з використанням космічних знімків (пропонується для ЗНО)

ків було неможливим з технічних причин. Дана форма завдань вимагала додаткових матеріальних витрат на оформлення тестових зошитів. Особливість завдань з географії ілюстративного змісту в тому, що вони потребують якісного представлення у сертифікаційній роботі. Фотоілюстрації та картографічний матеріал, що містить тест, мають бути чіткими та зрозумілими для успішного виконання завдання учнем.

На сучасному етапі проведення ЗНО це стало можливим завдяки використанню комп'ютерних технологій. На сьогодні середні та вищі навчальні заклади, які виконують функції пунктів тестування у період проведення ЗНО, достатньою мірою забезпечені мультимедійною технікою, що дає можливість використовувати кольорові завдання ілюстративного змісту (шляхом проектування їх).

Завдання з ілюстраціями необхідно використовувати також під час самостійної підготовки учнів до ЗНО. У значній кількості тренувальних тестів і завдань з географії, які розміщені на сайтах для підготовки абітурієнтів, не використовуються карти, фотознімки місцевості, космічні знімки різних регіонів світу. На нашу думку, завдання з ілюстраціями збагатять зовнішнє незалежне оцінювання,

дадуть змогу перевіряти в учнів уміння вилучати необхідну інформацію з географічних карт, різноманітних діаграм, графіків, фізико-географічних профілів, геологічних розрізів, 3D-моделей, схем, фотографій тощо (рис.2).

Висновки. На сьогодні процес незалежного оцінювання є найпоширенішою та найбільш ефективною методикою перевірки навчальних досягнень учнів, що дозволяє провести підсумкову атестацію та відбір до вищих навчальних закладів. Результати ЗНО дозволяють оцінити роботу закладів освіти зокрема й освітніх систем у цілому. Проте, в сучасній системі ЗНО з географії існує ряд недоліків, які пов'язані зі змістом тестових завдань. На основі викладеного матеріалу пропонується удосконалити зміст завдань ЗНО з географії і виділити окрему групу тестових завдань ілюстративного змісту, що перевірятимуть навички роботи з різними видами карт та вміння аналізувати цифрові, статистичні й графічні дані.

**Рецензент – кандидат географічних наук,
доцент А.М. Байназаров**

Список використаних джерел:

1. Кашина Г.С. Зовнішнє незалежне оцінювання в освіті України: Курс лекцій / Г.С. Кашина, В.П. Сергієнко. – Луцьк, 2010. – 115 с.
2. Програма зовнішнього незалежного оцінювання з географії на 2017 рік : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zno-ua.net/lesson/geography>
3. Загальна характеристика тесту з географії [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://testportal.gov.ua/sertificatgeo/>

References:

1. Kasy`na, G.S., Sergiyenko, V.P. (2010). Zovnishnye nezalezhne ocinyuvannya v osviti Ukrainy: Kurs lekciy [Independent external evaluation in education of Ukraine: Course of lectures]. Lucz`k, 115.
2. Programa zovnishn`ogo nezalezhnogo ocinyuvannya z geografii na 2017 rik [The program of external independent evaluation on geography for 2017]. Available at: <http://zno-ua.net/lesson/geography>
3. Zagal`na xaraktery`sty`ka testu z geografii [General characteristics of the test on geography]. Available at: <http://testportal.gov.ua/sertificatgeo/>